

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گزارش پژوهشی
پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل
گروه حقوق بین‌الملل

نقش قوه قضاییه در نظارت بر تحدید و تعلیق ایفای
تعهدات حقوق بشری

۹۸۴۰۰۳۰۸

مطالب بیان شده در گزارش‌ها و انتشارات پژوهشگاه و مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه، نتیجه تحقیقات پژوهشگران و بیان‌کننده دیدگاه‌های مؤلفان آنهاست و لزوماً موضع رسمی قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران یا نظرات پژوهشگاه نیست، مگر آن که به آن تصریح شده باشد.

www.ketab.ir

وب سایت: www.ijri.ir کدپستی: ۱۹۸۳۸۴۶۵۱۴ تلفکس: ۰۲۱ - ۲۲۰۹۲۰۶۱

نشانی: بزرگراه چمران - بزرگراه یادگار امام - بعد از خروجی اوین درکه - پژوهشگاه قوه قضاییه

عنوان: نقش قوه قضاییه در نظارت بر تحدید و تعلیق ایفای تعهدات حقوق بشری

نویسندگان: کیوان اقبالی - صادق جعفرزاده درابی

ناظر علمی: دکتر توکل حبیب‌زاده

ناشر: پژوهشگاه قوه قضاییه

تیراژ و نوبت چاپ: ۷۵ نسخه - اول ۱۳۹۸

سرشناسه	: اقبالی، کیوان، ۱۳۶۲-
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: نقش قوه قضاییه در نظارت بر تحدید و تعلیق ایفای تعهدات حقوق بشری/ نویسندگان کیوان اقبالی، صادق جعفرزاده‌درابی؛ ناظر علمی توکل حبیبزاده.
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشگاه قوه قضاییه، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۶۸ص: نمودار؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۵۵۳-۲۶-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۶۵ - ۶۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: ایران. قوه قضاییه -- قوانین و رویه‌ها
موضوع	: مردم (حقوق اساسی) -- ایران
موضوع	: People (Constitutional law) -- Iran
موضوع	: حقوق بین‌الملل و حقوق بشر -- ایران
موضوع	: International law and human rights -- Iran
شناسه افزوده	: جعفرزاده، صادق، ۱۳۶۷-
شناسه افزوده	: حبیبزاده، توکل، ۱۳۴۵ -
شناسه افزوده	: پژوهشگاه قوه قضاییه
رده بندی کنگره	: ۲۶۱۲ KMH
رده بندی دیویی	: ۳۴۷.۵۵۰۱۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۰۹۵۳۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

فهرست مطالب

۵.....	چکیده
۷.....	مقدمه
بخش نخست: تعهدات حقوق بشری و نقش قوه قضائیه در نظارت بر	
۱۱.....	ایفای آن‌ها
۱۱.....	گفتار نخست: مروری بر انواع تعهدات حقوق بشری
	گفتار دوم: حق‌های بشری قابل تحدید و تعلیق و حق‌های بشری غیرقابل
۱۳.....	تحدید و تعلیق
۱۳.....	۱. حق‌های بشری قابل تعلیق
۱۵.....	۲. حق‌های بشری غیرقابل تعلیق
۱۷.....	۳. امکان توسعه حق‌های غیرقابل تعلیق
بخش دوم: مفهوم و شرایط تحدید و تعلیق اجرای تعهدات	
۱۹.....	حقوق بشری
۲۰.....	گفتار نخست: تحدید حقوق بشر
۲۲.....	گفتار دوم: تعلیق حقوق بشر
۲۵.....	۱. شرایط ماهوی
۳۰.....	۲. شرایط شکلی: اعلام عمومی به نهادهای نظارتی بین‌المللی
۳۲.....	گفتار سوم - تحدید و تعلیق حق‌های بشری در قوانین ایران
۳۲.....	۱. تحدید حقوق
۳۳.....	۲. تعلیق
بخش سوم: نقش قوه قضائیه در تضمین رعایت تعهدات حقوق بشری	
۳۵.....	و معیارهای نظارت قضایی بر تحدید و تعلیق ایفای این تعهدات
۳۶.....	گفتار اول: نقش قوه قضائیه در تضمین رعایت تعهدات حقوق بشری
۴۱.....	گفتار دوم: اهمیت نظارت قضایی بر تعلیق یا تحدید تعهدات حقوق بشر

چکیده

حفظ تعادل بین حقوق بشر افراد و منافع و مصالح عمومی همواره یکی از چالش‌های نظام بین‌المللی حقوق بشر بوده است. در این میان، اجازه به دولت‌ها در محدودسازی حقوق بشر افراد در شرایط عادی و تعلیق پاره‌ای از حقوق ایشان در شرایط اضطراری، راهکارهای اصلی جامعه بین‌المللی برای برقراری این تعادل محسوب می‌گردند. در همین راستا، با هدف جلوگیری از سوء استفاده احتمالی دولت‌ها از راهکارهای مزبور، برای توسل به آنها شرایطی پیش‌بینی شده و برخی از مصادیق حقوق بشر هم تحت عنوان غیرقابل تعلیق، از حوزه شمول تعلیق کنار گذاشته شده‌اند.

تحدید حقوق بشر از مباحثی است که با عنایت به ضروریات زندگی اجتماعی همچون حفظ آزادی دیگران یا حفظ نظم عمومی مورد پذیرش همگانی قرار گرفته است. به عبارت دیگر، تعامل انسان با دیگران و زندگی جمعی وی در اجتماع در مواردی مستلزم تحدید حقوق و آزادی وی می‌باشد. بنابراین آزادی نسبی نتیجه طبیعی و بدیهی زندگی اجتماعی بوده که تحدید آن از طریق قانونگذاری صورت می‌پذیرد.

تعلیق اجرای برخی از قواعد و مقررات حقوق بشر نیز در مواردی است که یک خطر عمومی استثنایی و فوق العاده موجودیت ملت را تهدید کند و این خطر رسماً اعلام بشود. بر این مبنا کشورها می‌توانند تدابیری در جهت تعلیق برخی از حق‌های بشری، اتخاذ نمایند. تعلیقی که البته استناد به آن منوط به رعایت پاره‌ای شرایط ماهوی (همچون ضرورت، عدم تبعیض و رعایت سایر تعهدات بین‌المللی دولت) و شکلی (همچون اعلام عمومی به نهادهای بین‌المللی مرتبط با حقوق بشر) می‌باشد.

با وجود این، به دلیل محول شدن تشخیص وضعیت مورد اشاره در بالا همچون تشخیص منافع عمومی در تحدید یا تعلیق حقوق بشر به خود دولت‌ها، همچنان امکان سوء استفاده آنها از ابزار تحدید یا تعلیق حقوق بشر به منظور ایجاد محدودیت برای شهروندان وجود دارد. بر این اساس نظارت داخلی مستقل

توسط دستگاه قضایی هر کشور، می‌تواند به عنوان راهکاری مطمئن در مسیر جلوگیری از زیاده‌روی دولت در این امر تلقی گردد؛ نظارتی که در کنار دیگر ابزارهای نظارتی بر تضمین و اجرای حقوق بشر، به دلیل استقلال قوه قضائیه از قوه مجریه همواره می‌تواند به عنوان ابزاری موثر در حراست از حقوق بشر شهروندان ایفای نقش نموده؛ همچنین نظر به تأثیرات منفی عمیق سوء استفاده از تحدید یا تعلیق حقوق بشر بر آزادی‌های شهروندان، ابزار بسیار موثری در صیانت از حقوق ایشان در برابر زیاده‌روی احتمالی دولت هم تلقی می‌گردد. در این چارچوب با توجه به امکان فراهم شده در قوانین و مقررات داخلی ایران، همچنین وجود نهادهای نظارتی سازمان یافته در سطح قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران، توسل به نظارت قضایی در حراست از حقوق بشر، به ویژه در مواقع تحدید یا تعلیق حقوق بشر در کشور ما نیز نه تنها ضرورت داشته، بلکه امکانات آن نیز مهیا می‌باشد.

البته نظارت مزبور از جانب قوه قضائیه تنها زمانی از کارآمدی لازم برخوردار خواهد بود که در تمامی فرایند نظارتی فوق، همواره سه معیار و اصل اساسی یعنی حاکمیت قانون، استقلال قضایی و بی‌طرفی در سرلوحه کار نهادهای مرتبط در قوه قضائیه، همچون دادگاه‌ها، دیوان عدالت اداری و دادستانی قرار گرفته باشد. معیارهایی که رعایت آنها، در گرو فراهم شدن تضمین‌های مناسب از جانب دستگاه قضایی می‌باشد.

واژگان کلیدی: حقوق بشر، حقوق بنیادین، تحدید و تعلیق،

نظارت قضایی